

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קטז

למדנו בדף הקודם (קטו, א) אסור למלוה לקחת את הריחיים של הלוה כמשכון. כנאמר בפסוק "לא יִחַבֵּל רִחִים וְרֹכֵב כִּי נִפֵּשׁ הוּא חֲבֵל". ה'ריחיים' זו האבן התחתונה וה'רכב' זו האבן העליונה. לדעת רבי יהודה הממשכן ריחיים בלבד או רכב בלבד עובר על לאו אחד ('לא יחבול ריחיים' או 'לא יחבול רכב'), ואם משכן את שניהם עובר על שני לאוין. אבל אינו עובר גם על 'כי נפש הוא חובל', כי זה לא בא להוסיף לאו על ריחיים ורכב, אלא ללמד שיש איסור לאו גם בשאר כלים שיש בהן אוכל נפש שאסור למשכנם. הגמרא מביאה ראייה מברייתא כדעת רבי יהודה.

תניא כוותיה דרב יהודה: מלווה שלקח מהלווה משכון 'מספריים של תספורת', העשויות משני חלקים שכל אחד כלי בפני עצמו ומחברים אותם יחד ומספרים עם שניהם יחד, חייב שתיים. כי על כלי חייב משום 'כי נפש הוא חובל'. וכן אם לקח ממנו 'צמד של פרות' (- עול המחרישה) שמניחים אותו על שני פרות, העשוי משני חלקים המתפרקים ומתחברים, חייב שתיים כנ"ל. אבל אם לקח רק חלק אחד של המספריים או חלק אחד של הצמד, חייב רק אחד. דין זה לומדים מריחים ורכב וכמו שכתוב בכרייתא הבאה.

ותניא אידך... שהן מיוחדין שני כלים ועושין מלאכה אחת: כלומר שהם מיוחדים בכך שהם שני כלים אבל עושים מלאכת אחת עם שניהם ביחד, ובכל אופן חייב על כל חלק וחלק בפני עצמו.

[הגמרא לא הסתפקה בכרייתא השניה בלבד והביאה גם את הכרייתא הראשונה. כי מהשנייה יש רק ראייה שחייב על כל חלק וחלק בפני עצמו, אך אין ראייה שבריחים ורכב לא חייב גם על 'כי נפש הוא חובל' כרבי יהודה, כי הכרייתא רק אומרת שהוא לא חייב אחת אלא חייב על כל אחת ואחת, אך לא אורמת במפורש כמה הוא חייב בסך הכל, ויתכן שהוא חייב שלוש. אמנם בכרייתא הראשונה כתוב במפורש שהוא חייב שתיים].

*

ההוא גברא: מעשה במלווה שלקח מהלווה סכין של קצבים כמשכון. הלך האישי לשאול את אביו האם נהג כדון, אמר לו אביו - לך תחזיר לו את הסכין כי הוא כלי שעושים בו אוכל נפש, ולאחר מכן תבוא לבית דין ותתבע את הלווה שישלם לך את הכסף שהוא חייב לך. ואז אם הוא יודה לך תקבל, ואם הוא יכפור הוא ישבע ויפטר מלשלם. (והיינו שאין משמעות לכך שהמשכון היה בידו של המלווה קודם לכן).

רבא אמר: אבל רבא חולק על אביו וסובר שהמלווה יכול להוציא מהלווה את הכסף עד הסכום של המשכון (הסכין של הקצבים), והיינו שהמלווה ישבע ויטול את הכסף.

והטעם לכך בגלל שיש לו 'מיגו' (= נאמנות של 'מתוך'), כלומר הוא נאמן בטענתו שהלווה חייב לו את הסכום של הסכין, בגלל שהוא היה יכול לטעון טענה טובה יותר 'קניתי ממנו את הסכין', והרי במטלטלין יש דין 'חזקה מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו'. ומכיון שהוא טען טענה לרעתו, דהיינו שהסכין הזה הוא משכון עבור ההלוואה שהלווה לו, אנו מאמינים לו (בכך שיוכל להוציא את הכסף בשבועה).

קושיא: ואביו לית ליה ההיא סברא? מאי שנא וכו': האם אביו לא סובר כמו שאמר רבא? והרי מדוע המקרה שלנו שונה מהמקרה דלהלן?

מעשה בעיזים שאכלו שעורים קלופים של אדם אחר. בא בעל השעורים ותפס את העיזים וטען שהם אכלו הרבה שעורים ובעל העיזים חייב לשלם לו. ואמר על כך שמואל שאנחנו מאמינים לו בטענתו עד שווי של העיזים. והיינו כי יש לו 'מיגו' שהיה יכול לטעון שקנה את העיזים מבעל העיזים.

תירוץ: התם לאו מידי וכו': עיזים הם דבר שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר אותו, ולכן אם הוא היה טוען שהוא קנה אותם מבעליהם הוא היה נאמן. וממילא יש לו נאמנות של 'מיגו' כשהוא טוען שבעליהם חייב לשלם לו על אכילת השעורים. אבל כאן מדובר בסכין של קצבים שזה דבר שרגילים להשאיל ולהשכיר אותו, ולכן גם אם היה טוען שהוא קנה את הסכין הוא לא היה נאמן, וממילא אין לו מיגו. וכמו שאמר רב הונא בר אבין.

קושיא: ורבא לית ליה האי סברא? והא רבא וכו': האם רבא לא סובר שדברים שעשויים להשכיר ולהשאיל, המחזיק בהם לא יכול לטעון שהוא קנה אותם (ואם כן אין למלווה 'מיגו')?

והרי היה מעשה ביתומים שירשו מאביהם מספריים לגזיזת צמר וספר של דברי אגדה, ובאו עדים והעידו שהחפצים הללו שייכים לאדם אחר שהשאל אותם לאבא שמת. ורבא הוציא את החפצים מהיתומים והחזירם לבעלים, בגלל שהם דברים העשויים להשכיר ולהשאל. עד כאן המעשה.

אם רבא סובר שגם בדברים העשויים להשכיר ולהשאל נאמן המחזיק בהם לטעום שהוא קנה אותם מבעליהם, מדוע רבא הוציא את החפצים הללו מהיתומים? והרי הדין הוא שבית דין טוען עבור היתומים טענות גם אם הם לא טוענים אותם? אלא בהכרח שבדברים כאלו אין תוקף לטענה הזו!

תירוץ: אמר לך רבא: סכין של קצבים היא דבר שאינו עשוי להשכיר ולהשאל כי החוד שלה יכול להיפגם והבעלים מקפידים עליה, ולכן המחזיק בה נאמן לטעון שהוא קנה אותה.

הדרן עלך המקבל

פרק עשירי. משנה: הבית והעלייה: שני אחים שירשו בית דו קומתי וחילקו אותו ביניהם, אחד קיבל את הדירה למטה והשני את הדירה למעלה. יום אחד הבנין קרס וכל האבנים התפרקו, ולא ניכר אילו אבנים שייכים לעליון ואילו לתחתון. הדין הוא, שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר. ואם לאחד היתה דירה גבוהה יותר מהשני, הוא מקבל יותר עצים אבנים ועפר לפי חלקו.

ורואין אלו אבנים העשויות להשתבר: אם חלק מהאבנים נשברו וכל אחד טוען 'האבנים השלימות שלי והשבורות שלך', בודקים אלו אבנים ראויות להשתבר. דהיינו תלוי איך הבית נפל. אם הוא קרס תחתיו אם כן הקומה התחתונה נשברה והאבנים של התחתון נשברו, ואילו של העליון הן השלימות. אבל אם הבית נפל הצידה אם כן האבנים של הקומה העליונה נפלו מגובה רב יותר ולכן הם אלו שנשברו, ואילו האבנים של הקומה תחתונה נפלו מגובה נמוך יותר והן השלימות.

אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו: שהם שלימות. הוא לוקח אותם, וחבירו לוקח אבנים אחרות כנגדם (ויתבאר בגמרא איזה אבנים הוא לוקח).

גמרא: מדקתני 'ורואין', מכלל דאיכא למיקם עלייהו אי בחבסא נפיל אי בחבסא נפיל: מדברי המשנה 'ורואין אלו אבנים עשויות להשתבר' משמע שניתן לבדוק איך הבית נפל, האם 'בקריסה' תחתיו או 'בחבטה' הצידה (וכמו שפירשנו במשנה). ולפי זה ניתן לדעת של מי האבנים השבורות, שאם הבית קרס תחתיו

השבורות של התחתון, ואם הוא נפל בחבטה הצידה השבורות של העליון. ואם כן קשה -

קושיא: **אי הכי רישא אמאי חולקין וכו':** אם כן מדוע בתחילת המשנה כתוב הבית והעלייה שנפלו שניהם חולקים? שיבדקו איך הבית נפל ולפי זה יקחו את האבנים. ואם הבית נפל בחבטה העליון יקח את האבנים השבורות, ואם הבית קרס תחתיו העליון יקח את השלימות.

תירוץ: **לא צריכא דנפיל בליליא:** ברישא מדובר שהבית נפל בלילה ולא ראו איך הוא נפל. קושיא: **וליחזינהו בצפרא:** שיסתכלו בבוקר איך הוא נפל. תירוץ: **דפנינהו: כבר פינו את האבנים. קושיא:** **וליחזי מאן פנינהו ולישייליה:** שיבדקו מי פינה את האבנים וישאלו אותו איך היה נראה הבית שנפל. תירוץ: **דפנינהו בני רשות הרבים ואזלו לעלמא:** אנשים שעברו ברשות הרבים פינו את האבנים והלכו להם למקום אחר. קושיא: **וליחזי ברשות דמאן יתבן, וליהוי איך המוציא מחבירו עליו הראייה:** נבדוק היכן נמצאים כרגע האבנים, האם בחצר של העליון או בחצר של התחתון. ומי שנמצאים האבנים ברשותו הוא 'המוחזק' בהן, וחבירו הוא המוציא מחבירו ועליו מוטל להביא ראיה שהאבנים השלימות שלו.

תירוץ: **לא צריכא דייבתן בחצר דתרוייהו:** מדובר שהאבנים נמצאות בחצר המשותפת לשניהם.

אי נמי: או שהם נמצאות ברשות הרבים (שזהו מקום שאינו של אף אחד מהם).

תירוץ נוסף: **ואיבעית אימא שותפין בכי האי גוונא לא קפדי אהדדי:** שותפים לא מקפידים אחד על השני ומסכימים שהשותף האחד יניח את חפצו בחלק של החצר השייך לשותף השני. ולכן אין כאן מוחזקות וממילא לא המוציא מחבירו.

*

למדנו במשנה אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו, נוטלן.

קושיא: **והלה מה טוען:** מה השני טוען? אם הוא מסכים ואומר 'כן', פשיטא שהראשון מקבל את האבנים השלימות שהוא מכיר, ואין בזה חידוש. ואם הוא לא מסכים מדוע באמת מקבל אותם הראשון? תירוץ: **אלא דא"ל איני יודע:** מדובר שהשני טוען אני לא ידוע ולכן הראשון מקבל אותם.

לימא תהוי תיובתא דר"נ: אך אם כן קשה על רב נחמן כדלהלן. אדם שבא לחבירו וטוען לו - הלוייתי לך מנה ואתה צריך להחזיר לי אותו. וחבירו טוען - איני יודע אם אני חייב לך. לדעת רב הונא ורב יהודה חייב. כי 'המלוה' טוען טענת 'ברי' (= ודאית) ואילו 'הלווה' טוען טענת 'שמא' (הוא אינו יודע), והדין הוא 'ברי ושמא - ברי עדיף'. לדעת רב נחמן ורבי יוחנן פטור. כי אנו מעמידים את הממון בחזקת בעליו (הלווה) ו'המוציא מחבירו (המלווה) עליו הראיה'.

אם כן, לדעת רב נחמן מדוע השני שאומר איני יודע מפסיד את האבנים? והרי רב נחמן סובר שבאומר 'איני יודע' המוציא מחבירו עליו הראיה.

תירוץ: כדאמר ר"נ: במקום אחר - 'כגון שיש עסק שבועה ביניהם', וכך גם מדובר כאן. והגמרא מבארת.

היכי דמי עסק שבועה: מהו עסק שבועה? כמו שאמר רבא.

המלווה טוען 'מנה לי בידך' והלווה אומר 'אין לך בידי אלא חמישים, והשאר איני יודע'. מכיון שהוא הודה במקצת על החמישים, והוא חייב שבועה כדין 'מודה במקצת', אם כן מחייבים אותו שבועה שהוא חייב רק חמישים ולא יותר. אבל הרי הוא לא יכול להישבע על כך, כי הוא באמת לא יודע אם הוא חייב על השאר או לא. אם כן הדין הוא שמי שחייב שבועה ואינו נשבע, חייב לשלם.

וכך גם כאן. מדובר שהוא מודה על חלק מהאבנים שהם שייכות לשני, ועל שאר האבנים הוא אומר שאינו יודע. ומכיון שהוא מודה על חלק מהאבנים הוא מתחייב שבועת מודה במקצת, והרי הוא אינו יכול להשבע, ולכן הוא משלם את הכל. דהיינו חבירו לוקח את כל האבנים השלימות.

*

המשך המשנה - אם היה אחד מהם מכיר אבניו נוטלן, ועולות לו מן החשבון:

סבר רבא למימר: שהשני יקח אבנים שבורות כנגד האבנים השלימות שלקח הראשון. אם כן יוצא שמכיון שהשני אמר 'איני יודע' המצב שלו גרוע יותר והוא מפסיד.

א"ל אביי: אדרכה המצב של הראשון (שטען שהוא מכיר את השלימות שלו) גרוע יותר! כי בגלל שהוא טען שהוא מכיר חלק מהאבנים הוא מקבל רק אותם, ואת

שאר האבנים מקבל השני. ואם כן הראשון מפסיד. (וזו לא מסתבר לומר שהראשון יפסיד בגלל שהוא מכיר חלק מהאבנים שלו!).

אלא אמר אביי: השני מקבל אבנים שלימות כנגד האבנים שקיבל הראשון. קושיא: **אי הכי מאי קמהני ליה:** אם כן מה הרויח הראשון בכך שהוא מכיר חלק מהאבנים? תירוץ: **למלכנא רווחא:** אם הוא מכיר אבנים מלבניות רחבות יותר הוא מקבל אותם, וחבירו אמנם מקבל אבנים שלימות אבל קטנות יותר. **אי נמי טינא דמעבדא:** אם הוא מכיר אבנים שהחומר שמהם הם עשויות איכותי יותר הוא מקבל אותם, והשני אמנם מקבל אבנים שלימות אך פחות איכותיות.

*

משנה: הבית והעלייה של אדם אחד, ובעל הבית גר בבית ואת העלייה השכיר לאדם אחר, ונשברה העלייה, ובעל הבית (- המשכיר) לא רוצה לתקן אותה, **הרי בעל העלייה (- השוכר) יורד וזר למטה בבית עד שיתקן לו המשכיר את העלייה.**

ר' יוסי אומר: בעל הבית לא חייב לתקן לו את כל העלייה, אלא עליו לתקן את התקרה של הבית שהיא החלק התחתון של רצפת העלייה, והשוכר צריך לתת את הטיח של הטיט שנותנים על התקרה. ויבואר בגמ'.

גמרא: נפחתה בכמה: כלומר למדנו במשנתנו שאם 'נפחתה העלייה' השוכר יורד וזר למטה בבית, בכמה היא נפחתה?

רב אמר: מדובר שנפחתה רוב העלייה, אבל אם נפחתה רק בארבעה טפחים אינו יורד וזר למטה בבית, כיון שנחסר לו רק מקום הנחת כלי אחד, ולכן יניח כלי אחד למטה בבית כנגד מה שנחסר לו, וכשירצה להשתמש בו ירד למטה להשתמש בו, כיון שאדם יכול לגור כשמקצת כלי תשמישו למעלה ומקצתם למטה.

ושמואל אמר: מדובר שנפחתה אפילו רק בארבעה טפחים, ויכול לרדת ולגור למטה לגמרי, כיון שאדם לא יכול לגור חציו למעלה וחציו למטה.

שאלה: ה"ד (- היכי דמי) וכו': אם מדובר שהמשכיר אמר לשוכר 'עלייה זו אני משכיר לך', והרי 'הלכה' לו העלייה ומזלו של השוכר גרם לו שהתקלקלה לו העלייה, ואין המשכיר חייב לתקן אותה. ואם מדובר שאמר לו 'אני משכיר לך עלייה' ולא אמר לו איזה, א"כ יכול המשכיר להשכיר לו עלייה אחרת, ומדוע אנו מכריחים את המשכיר לגור עם השוכר בבית.

תשובה: **אמר רבא:** מדובר שהמשכיר אמר לו 'עלייה זו שאני משכיר לך, כשהיא קיימת תעלה ותגור בה, ואם היא תפחות תרד ותגור תחתיה בבית'.

קושיא: **אי הכי מאי למימרא:** א"כ מה החידוש, פשוט שאם התנה עימו כך שחייב לגור עימו בבית.

אלא אמר רב אשי: מדובר שהמשכיר אמר לו 'עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך', שכיון שאמר כן נמצא ששיעבד את הבית לעלייה, ולכן אם נפחתה העלייה חייב לאפשר לשוכר לגור עימו בבית. [שאם לא שיעבד את הבית לעלייה מדוע אמר לו 'שעל גבי בית זה', והרי הוא רואה שמדובר בעלייה שעל גבי הבית שהרי אמר לו 'עלייה זו' -רש"י].

וכי הא: וכמו שאמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק - מעשה באדם אחד שאמר לחבירו 'גפן זו שמודלית על גבי עץ האפרסק אני מוכר לך', ונעקר עץ האפרסק, ואמר לו רבי חייא 'אתה חייב להעמיד לו עץ אפרסק כל זמן שהגפן קיימת'. ע"כ המעשה. משמע שעץ האפרסק משועבד לגפן כיון שאמר לו 'גפן זו שמודלית על גבי עץ האפרסק', וכמו כן אצלנו הבית משועבד לעלייה כיון שאמר לו 'עלייה זו שעל גבי בית זה'.